

II

EVIDENCIJA PREDMETA SPOMENIČKOG ZNAČAJA NA PODRUČJU
SR HRVATSKE

Zbog činjenice što se obrana od krađe temelji na saznanju što treba štititi, dakle, predmeta zaštite, nužno smo s time povezali i pitanje postojećeg općeg uvida u pokretni fond koji se nalazi na terenu, široko rasprostranjen na površini SR Hrvatske. Drugim riječima, kakvo je stanje današnje osnovne evidencije predmeta za koje se smatra da imaju svojstvo spomenika kulture u službi zaštite spomenika.

Moramo odmah konstatirati da služba zaštite ima nepotpun uvid, da stupanj i opseg provedene evidencije pokretne građe na cijelom terenu varira od zavoda do zavoda, u pojedinim regijama, odnosno užim područjima, do sada je evidentiran veći, drugdje opet manji postotak predmeta, ali možemo reći da nema ni jedne općine, kao topografske jedinice, na kojoj bi evidencija bila u cjelini obavljena.

Dalji je nedostatak što prikupljeni podaci i dokumentacija za osnovnu evidenciju nisu sređeni.

Uočivši potrebu jedinstvenog principa sređivanja osnovne evidencije, Savjet za zaštitu spomenika kulture Hrvatske je 1967. godine propisao sistem vođenja na način specifične sturčne kartoteke. Uspostavljen je tada sustav, prema kojemu se evidencija spomenika temelji na "kartonu osnovne evidencije" koji se obrađuje u zavodima za zaštitu spomenika kulture, uz obavezu, da se u kopiji dostavlja Republičkom zavodu, koji pak vodi centralnu evidenciju spomenika kulture u SR Hrvatskoj, utvrđenu propisom Zakona o zaštiti spomenika kulture /čl.31./.

Dosadašnji rad na cvim fundamentalnim zadacima je posve nedovoljno razvijen, očituje se u izrazitom zaostajanjju upravo najviše na polju evidencije pokretne građe, te je postojeće stanje nezadovoljavajuće u nedopustivim dimenzijama.

Razlozi ovakvog stanja su složeni; uzevši globalno, oni proizlaze iz nesistematskog i ne planskog rada koji je posljedica neadekvatnih materijalnih sredstava i s time tijesno povezane ograničene strukture stručnog kadra u službi zaštite spomenika kulture / U uvodnom dijelu navedeni podaci o broju stručnjaka koji rade na pokretnim spomenicima u zavodima za zaštitu spomenika kulture to najbolje potvrđuju/.

Iz razloga izrazito nedostatne evidencije s jedne, umnogostručene opasnosti gubitaka pokretnog fonda s druge strane, neodgodivo je potrebno u b r z a n o provoditi evidenciju građe na terenu sustavnim, planskim radom, na principima jedinstvene metodologije.

Radi sagledavanja ukupnosti dokumenata prošlosti kao integralne cjeline pokretne spomeničke baštine u nas, u okvir promatranog problema obuhvatili smo i arhivsku i bibliotečnu građu spomeničkog značaja koja se nalazi "in situ" tj. izvan ovih specializiranih ustanova.

Zbog jasnoće navest ćemo da se građa izvan arhiva može ovako klasificirati:

- građa u crkvenim organizacijama i ustanovama koja je kod njih nastala i koja je tamo sakupljena /biskupije, samostani, kaptoli, provincijalati, eparhije, bratovštine, crkvene općine, župni uredi itd./; češće od posebne vrijednosti obzirom na svjetovne funkcije što su ih vršile crkvene osobe;

- građa pojedinih građana kod njih nastala, i koju su oni sakupili;

- građa što su je sakupile razne ustanove /muzeji, biblioteke i pojedini instituti/.

Općenito se o ovoj građi može reći da je ima u dosta velikim količinama i to od relativno vrlo stare do najnovije, počevši od čitavog fonda do pojedinih arhivalija. Građa je dislocirana, djelomično pisana na više stranih jezika, starim pismima, nacionalnim i stranim. Treba istaći da se ovdje često radi o historijskim dokumentima izuzetne vrijednosti koji bitno

dopunjuju fondove i zbirke pohranjene u arhivskim ustanovama.

Popisivanje ove građe zbog drugih vrlo opsežnih, višegodišnjih akcija i poslova arhivske službe je bilo odgađano. Godine 1967. Arhivski savjet Hrvatske je, međutim, zaključio da se pristupi planski organiziranom evidentiranju i ove još do tada neevidentirane građe na području cijele Republike.

U proteklom razdoblju arhivske ustanove su radile na evidenciji te građe prema vlastitim mogućnostima, koristeći uz to minimalna dodatna sredstva koja su u ovu svrhu bila odobravana. Osigurana sredstva su bila nedovoljna, da bi bilo moguće izvršiti obimniji posao. Zbog toga je arhivska služba u više navrata naglašavala potrebu uvećanih namjenskih sredstava da bi se postojeća građa na terenu evidentirala, štoviše otkrila, i na odgovarajući način popisala.

Dobro organizirana arhivska služba radi planskog pristupa toliko naglašenoj važnosti izrade u b r z a n e evidencije spomenute građe, razradila je plan dovršenja evidencije na području SR Hrvatske. Prilog ovom materijalu je taj plan, izrađen prema regionalnim arhivima, s projekcijom kvantiteta posla, vremenskog trajanja, te za tu svrhu potrebnih aproksimativnih namjenskih sredstava, s time da se dovršenje evidencije predviđa u toku pet godina.

Stanje evidencije vrlo bogatih i vrijednih bibliotečnih fondova ili pojedinačnih primjeraka koji se mogu smatrati spomeničkim vrijednostima je još mnogo teže. Jer je evidentiranje te građe izvan biblioteka u sustavnom stručnom smislu do danas potpuno izostalo. Budući da se nesmije dalje odgađati primarno važna potreba ove specifične vrste spomeničkog inventara koji posjeduje naša Republika /osim fondova u bibliotečnim ustanovama/, direktor Nacionalne i sveučilišne biblioteke, koja vrši matičnu službu u toj djelatnosti, obradio je u glavnim smjernicama problem zaštite bibliotečne građe i predložio određene oblike rada i rješenja, što se u integralnom tekstu i prilaže.

Smatramo da služba zaštite spomenika kulture treba kao primarni zadatak u srednjoročnom planu svoje djelatnosti uvrstiti ubrzanu evidenciju pokretnog fonda kulturne baštine u Republici, i to na način sustavnog i dobro organiziranog rada. Prilikom programiranja potrebno je uzeti u obzir sva dosadašnja istraživanja na tom polju, bez obzira tko ih je vršio. Tu prije svega mislimo na rad i rezultate Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Isto tako smatramo neophodnim da se u interesu pozitiviranja što boljih i bržih rezultata evidencija treba provoditi ujednačenom metodologijom na čitavom području Hrvatske, kao i da taj rad mora biti koordiniran.

Postojeće stručne snage u djelatnosti zaštite spomenika kulture trebalo bi u najvećoj mogućoj mjeri usmjeriti na izvršenje tog zadatka. No, sigurno je da je nužno koristiti i vanjsku stručnu suradnju. Prema karakteru materijala predvidivo je uključivanje većeg broja povjesničara umjetnosti. Jednako tako izrada prateće osnovne fotografske dokumentacije zahtijeva angažiranje fotografa kako u radu ekipa na terenu, tako i na vrlo obimnom poslu laboratorijskog karaktera. Budući da služba zaštite nema dovoljno takvih kapaciteta, potrebno je također planirati vanjske suradnike.

Predlažemo da organizator i koordinator ovog višegodišnjeg rada bude Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, koji bi u najtjesnijoj suradnji sa svim ostalim zavodima obavljao planiranje, precizno programiranje rada u topografskom i drugom smislu, vodio organizaciju na terenskom istraživanju, kao i sve potrebne poslove u obradi, nastojeći da efekti rada budu što je moguće više pozitivni.

Moramo, međutim, biti svjesni da osnovnu evidenciju pokretne građe spomeničkih vrijednosti, zajedno s onom arhivskog kao i bibliotečnog značaja, nećemo imati ni nadalje, ukoliko materijalna sredstva za njenu provedbu budu tolika da će ponovno prisiliti^{na} rad u nepovoljnoj dinamici. To će naravno još

više zaoštriti problem ugroženosti i propadanja pokretnog inventara u Republici. Po sebi se razumije da će radne organizacije koje budu provodile evidenciju izvršiti taj posao na bazi temeljito organiziranog i koordiniranog rada, te uz najracionalniji utrošak odobrenih sredstava.

Još jednom naglašavamo i zalažemo se da Republička samoupravna interesna zajednica u oblasti kulture **prioritetno** planira i kontinuirano osigurava financiranje **u b r z a n e** evidencije spomenutih fondova svoje do danas neistražene kulturne baštine.

Zagreb, listopad 1975.

Informaciju izradila Dubravka Mladinov, konzervator-povjesničar umjetnosti

Na obradi pravne materije surađivala Jerica Ljubenko, pravni savjetnik

U izradi tabela surađivala Bianka Perčinić-Kavur, konzervator-pripravnik.